

Eğitimin Felsefi Temelleri

Bilindiği gibi eğitimde her şey insan içindir. Buna göre hemen her alandaki bilgi ve bulgular eğitimin malzemesi olmak durumundadır. Böylesine karmaşık bir uğraşı alanının bilimsel bir inceleme konusu olması söz konusu olmazsa, başka hangi alan bilimsel uğraşı alanı olabilir.

Pedagoji ile başlayan insan yetiştirmeyi bilimsel bir uğraşı alanı getiren çabalar, günümüzde oldukça önemli boyutlar kazanmıştır. Eğitim sorunlarının büyük boyutlara ulaştığı günümüzde eğitim sorunlarına bilimsel çözümler aranmaktadır. Bunu yaparken, her bilimsel alanda olduğu gibi, kendisine özgü alanında yine kendisine özgü yöntemlerle veriler toplamakta, bunları bir sisteme bağlamakta ve belli sonuçlar ve kurallar çıkarmaktadır. Eğitim koyduğu kurallar ve çıkardığı sonuçlar itibariyle uygulamalı bir alandır.

Eğitim bilimleri alanında teorinin önemli bir yeri vardır. Çünkü tüm bilimsel alanlarda olduğu gibi eğitim bilimlerinin belli bir teoriye ya da hayat felsefesine dayandırılması son derece önemlidir. Teori ile bütünlük içinde düşünülmesi gereken önemli bir husus da sistematize edilen bilgi ve bulguların uygulama değeridir. Uygulamada elde edilecek başarının teoriyi geliştirmesi doğaldır. O halde, eğitimde teori uygulama bütünlüğünün sağlanması, bu alandaki çalışmaların esasını oluşturmak durumundadır. Bu bütünlüğün teori boyutunda araştırma ve bilim adamları, uygulama boyutunda ise, öğretmenler ve eğitim uzmanları yer almaktadır. Eğitim bilimlerinde teori-uygulama bütünlüğü, bu elemanların birbirlerini tamamlayıcı çalışmaları ile mümkündür. Bu bütünlük çerçevesinde eğitim bilimleri, eğitimin dayandığı teorilere uygun olarak, eğitim amaçlarını saptamayı ve bunlara uygun olarak nelerin nasıl (hangi yöntemlerle) ve hangi ortamlarda verilmesi gerektiğini inceleyen bir uzmanlık alanıdır. Öğretmen yetiştirme bu alanın önemli bir boyutu olmakla birlikte, öğretimin etkin hale getirilmesi de eğitim alanındaki araştırmalara bağlıdır.

Eğitim uygulamalarının başarısı eğitimde deneme sonuçlarına bağlı olarak geliştirilmekte, denemelerden elde edilen sonuçların yaygınlaştırılması, yine araştırma sonuçlarına dayandırılmaktadır. Gerçekten de deneme sonuçlarından elde edilen bulgulara dayanmayan eğitim uygulamalarının değiştirilmesi hatalı olduğu kadar, birkaç neslin, tabir caizse defolu yetişmesine sebep olmaktadır. Böylesine bir sonucun toplum ve birey yaşantısı açısından ne kadar pahalı ve hatalı bir şey olduğunu söylemeye dahi gerek yoktur.

Eğitim bilimleri bu günün fiziksel ve sosyal çevresinin etkinlikle düzenlenmesi kadar, bu aıllardan toplumun gelecekteki sorunlarının neler olacağını ve bunları çözümlenebilecek insan gücünü planlamayı amaçlayan bir alandır. Bu planlamanın objektif verilere dayalı olarak yapılması zamana ihtiyaç duyurmaktadır. Esasen bu önlemin zamanında alınmaması telafisi imknsız güçlükler yaratmaktadır. Az gelişmiş ülkelerin bu gün içinde buldukları güçlüklerin başında bu planlamanın sonuçlarını almak için bekleme gelmektedir. Bu nedenle geleceğin bu günden planlanması eğitim bilimlerinin uğraşı alanı içindedir.

Günümüz dünyasında karşılaşılan sorunların çok boyutluluğu, bu sorunlara çeşitli aıllardan bakabilen insan yetiştirmeyi zorunlu kılmaktadır. Yetiştirilecek kuşakların bu anlayışla yetiştirilmesine duyulan ihtiyaç, eğitimin disiplinler arası bir alan olmasını zorunlu kılmaktadır.

Eğitimin çeşitli dayanakları vardır. Bunlar arasında felsefi olanlar önemli bir yer tutmaktadır. Hemen her ülkede eğitim sistemleri bunları yeni kuşaklara benimsetmekle görevlidir. Böylece, hayat felsefeleri eğitimin genel amaçlarına yansıtılmakta ve bu amaçlara uygun insanlar yetiştirilmesi planlanmaktadır.

İdealizm (İdealcilik), Realizm (Gerçekçilik), Rasyonalizm (Akılcılık) ve Pragmatizm (Uygulamacılık) batının düşünce yaşamında yer alan eski görüşlerdir. Bunlar bir bakıma, felsefenin eğitim alanına katkılarını gösteren görüşlerdir. İdealcilik iyi, doğru ve güzelin bir toplumdan ötekine, bir kuşaktan öteki kuşağa özde değişmediğini kabul eden bir görüştür. İdealcilere göre, öğrencilere yaşayan değerler ve bu değerlerle nasıl yaşanılacağı öğretilmelidir (Brubacher, s. 325-329).

Gerekilere göre öğretmenler, iyi belirlenmiş belli değerleri ortaya koymalıdır. Çocuklara ğreteceğimiz temel ahlâksal ve estetik değerler geçici koşullardan etkilenmemelidir. ocuk açık alarak doğru ve yanlışı ayırt edebilmelidir. Gerçekçilik iki alt grupta incelenebilir. Bunlar "akılcı gerçekçilik" ile "doğal ve bilimsel gerçekçiliktir. Gerçekçiliğin eğitime bakış açısını özetle ifade etmek gerekirse; birey toplum içinde doğduğuna göre, topluma hkim olan değerlere uyum göstermelidir. Toplum değiştiğine göre, uyum mekanizması da değişmektedir. O halde birey, toplumu değiştirme görevine katılmalıdır (Alberty-Alberty. S. 43-44).

Akılcılık, büyük ölçüde Plato'nun idealciliğine dayanır. Bu görüş, hayata hazırlamanın ancak kavrama yeteneğinin geliştirilmesi ile olanaklı olacağını

savunmaktadır. Akılcı arayışa göre en iyi sosyal liderlik tipi, en iyiye göre yetişmiş olmakla sağlanabilir. Bu gelişme ise, ancak çok sayıda entelektüel çalışma ve disiplin yoluyla gerçekleştirilebilir. Toplumsal sorunları çözme yeteneği, ancak yüksek düzeyde nedenleri anlama, entelektüelce sonuçlar çıkarma ve uygulama yeteneğine sahip insanlarda gelişebilecektir. Öğrencileri, halen bilinmeyen gelecekteki durum ve sorunlar için donatmak olanaksızdır. O halde öğrencilerin, karşılaşılabilecekleri durumlara uyabilecekleri bir düşünce şeklinde yetiştirilmesi gerekir. Mesleki eğitim, oldukça çeşitli ve hızla değişen iş ve endüstrinin gereksinimleri yüzünden, boş yere yapılan bir araştırmadan başka bir şey değildir. Bir meslek için en uygun yetiştirme, zekânın mantıksal yetilerinin geliştirilmesi ile olanaklıdır. Akılcı anlayış, dil ve matematiği entelektüel gelişmenin en iyi aracı saymaktadır. Zihinsel disiplin, öğrenmenin geçerli bir parçası kabul edilmiş, zekânın güçlendirilmesi ise, tüm eğitsel çabaların amacı olarak kabul edilmiştir (Beckner-Cornett, s. 59-61).

Uygulamacılık, "instrumentalism", "fonksiyonalizm" ve "experimentalism" gibi çeşitli isimler altında incelenmektedir. Dewey, bunlardan deneyciliği (experimentalism) tercih etmiştir. Çünkü "instrumentalism" daha maddi bir anlam vermektedir. Yukarıda değindiğimiz dört görüş, aslında felsefenin eğitim alanına katkılarını göstermektedir. Eğitimin esas dayanakları ise, bu alanda belli ve aktüel uygulamaları ilgilendiren felsefelerdir. Bunlar arasında Prennialism, Progressivism, Essentialism, Reconstructionalism ve Existantialism bulunmaktadır.

Prennialism

Prennialism temelleri "klasik gerçekçilik" içinde atılmıştır. Bu görüşün önde gelen savunucuları arasında Robert M. Hutchins, Mortimer J. Adler ve Sir Richard Livingstone gibi isimler sayılabilir. Prennialistler, eğitimin üniversal nitelikteki belli gerçeklere dayanması gerektiğini savunmaktadır. Onlara göre, insan tabiatı, iyi yaşam koşulları ve ahlâksal prensipler değişmemektedir. Çünkü insanlık tarihi boyunca insan tabiatı esas olarak aynı kalmıştır. Hutchins bu görüşü şu şekilde belirtmektedir: (Kneller, s. 232-234). "Eğitim öğretimi gerektirir. Öğretim bilgiyi gerektirir. Bilgi gerçeğin kendisidir. Gerçek her yerde aynı olmalıdır". Kneller, prennialismi özetleyen altı ilkeyi şöyle belirtmiştir: (Beckner-Cornett, s. 59-61, Kneller, s. 232-234)

- İnsan tabiatı sabit olduğuna göre, eğitimin niteliği de sabittir.
- İnsanın en belirgin özelliği düşünme yeteneği olduğuna göre, eğitim zekânın geliştirilmesine çalışmalıdır.
- Eğitim, üniversal ve değişmez olan gerçeğe uyum sağlamaya yardım etmelidir.
- Eğitim, hayatın tam bir kopyası değil fakat ona hazırlıktır.

- Çocuklara, dünyanın hem ruhsal, hem de fiziksel gerçeklerini tanıtabak temel gerçekler öğretilmelidir.
- Bu gerçekler en iyi şekilde prennialistlerin "büyük kitaplar" dediklerinden öğrenilebilir.

Kısaca belirtmek gerekirse, prennialisme göre, kusursuz ve sağlıklı bir eğitim, ortaçağların eğitim anlayışının ruhuna ve ideallerine uygun olmalıdır. Brameld'in de belirttiği gibi, prennialistlere göre eğitimin ana amacı, sezgi yeteneğine sahip, parlak entellektüel liderler yetiştirmektir (Alberty-Alberty, s. 45). Dikkat edileceği gibi prennializm ve rasyonalizmin birçok ortak yönleri vardır. Bu nedenle her iki ekol, eğitim kuram ve uygulamalarına ilişkin tartışmalarda birleşmektedir. "Prennialistler bir entellektüeller aristokrasisi"ni destekleme ve öğretimi "büyük kitaplar"ın klasik geleneği ile sınırlandırmaları açısından eleştirilmektedir.

Essentialism

Essentialismın her hangi bir geleneksel felsefe ile bağlantısını kurmak güçtür. Bununla birlikte, çeşitli felsefelerle uyum halindedir. Bir kısım felsefelerle ise, uyuşmamaktadır. Örneğin progressivismin aşırılıklarına karşıdır. Günümüzde genel olarak kabul edilen eğitim uygulamalarının çoğu essentialist görüşle ilgilidir. 1930'larda kurulan essentialismın savunucuları arasında Willam C. Bagley, Thomas Briggs, Frederick Breed, İsaac L.Kandel ve Herman H. Horne gibi isimler yer almaktadır. Bu görüşe göre eğitim, insanlığın mirası olan organize bilgi, beceri ve olgulara dayandırılmalıdır (Alberty-Alberty, s. 44). Çünkü her neslin bunları kendi kendine keşfetmesi olanaksızdır. İnsanlık bunları keşfetmek için yüzyıllar harcamıştır. Geçmişte öğrenilenlerin önemli yanları korunduğu ve yeni kuşaklara aktarıldığı sürece, yeni kuşaklar geçmişin başarıları üzerine daha iyi bir uygarlık kurabilirler. Eğitimin en önemli amacının, insanlığın bilgi birikiminin korunması ve yeni kuşaklara iletilmesi olduğu kabul edilmesinde, "tutucu" terimi essentialism için de düşünülebilir (Beckner-Cornett, s. 59-61). Essentialism bütün çabasını programa ilişkin konuları yeniden değerlendirme, okul programlarında temel olan ve olmayanı ayırma ve öğretmenin sınıf içindeki otoritesini yeniden kurmaya yöneltmişlerdir. Bu görüşün üzerinde birleştiği dört temel ilke şunlardır: (Kneller, s. 243-245).

- Öğretme sürecinin özünde çok çalışma ve çoğu kere isteksiz uygulamalar vardır. Disiplinler çok önemlidir. Başlangıçta, bir takım şeylerin öğrenilmesi öğrenciye zor gelebilir. Başlangıçtaki bu güçlük aşıldığında öğrenme kolaylaşacaktır. Tıpkı bir Fransız atasözünde olduğu gibi "iştah yerken açılır".
- Eğitimde inisiyatif öğrenciden çok öğretmende olmalıdır. Öğretmenin rolü, çocuğun dünyası ile yetişkinin dünyasını uyumlu hale getirmektedir. Öğretmen bu görev için yetiştirilmelidir. Bu nedenle essentialist öğretmen, progressivist meslektaşından daha fazla yetki kullanmaktadır.
- Eğitim sürecinin kalbi, belirlenen derslerin özümsemesidir. Essentialistler, geçmiş tecrübelerin bireyin tecrübeleri üzerine etkisine önem verir. Bu geçmiş tecrübelerin tarihin

süzgeçinden geçtiğini, bu nedenle çocuğun her hangi bir süzgeçten geçmemiş tecrübelerinden çok daha güvenilir olduğunu savunmaktadır. Essentialisme göre, insanlığın bilgi birikimi, geleneksel programlardaki temel derslerde yer almaktadır. Bu dersler arasında tarih, matematik, fen ve yabancı dil yer almakta, bunlar aynı zamanda da eğitimin çekirdeğini oluşturmaktadır (Beckner-Cornett, s. 59-61).

- Okul, zihinsel disiplinin geleneksel yöntemlerini kullanmalıdır. Progressivist yaklaşımın belli yararları olduğu doğrudur. Fakat "sorun çözme" tüm öğrenme sürecine uygulanamaz. "Yaparak öğrenme" belli koşullarda belli çocuklara uygun olabilir. Bu nedenle genelleştirilmemelidir.

Progressivism

Progressivismın köklerini eğitim tarihinin eskilerine kadar götürmek olanaklıdır. Örneğin Aristo, doğrudan tecrübe ile öğrenmenin ve çocuğun gelişim özelliklerini izlemenin önemi üzerinde durmuştur. Dikkat edileceği gibi, bunların her ikisi de progressivist ilkelerdir. Quintilian, Froebel, Pestalozzi, Rousseau ve Herbart bu görüşün gelişmesine katkıda bulunmuş eğitimcilerdir. Ancak, onların bu katkıları Dewey ve takipçileri tarafından bir araya getirilmiş ve geliştirilmiştir. Progressivism esas olarak, pragmatizmin eğitime uygulanmasıdır. Gerçekten de, yararçı felsefenin geniş ölçüde eğitimde denendiği görülmektedir. Bu görüşe göre "değişme" insan tabiatının değişmez bir öznesidir. Bu nedenle, eğitimin sürekli bir değişme ve gelişme içinde olması gerektiği kabul edilir. Progressivismde eğitim, toplum, dış dünyaya ve değişmez gerçeklere uyumdan çok, değişiklikleri ve günlük yaşantıdaki çeşitlilikleri daha iyi anlamamıza yardım etmelidir. Böylece, geçmişteki tecrübeler gelecekteki davranışlarımızı doğru şekilde yapmamıza yardım edecektir. Progressivist eğitimin belli başlı ilkeleri şöyle açıklanabilir: (Backner-Cornett, s. 61-65, Kneller, s. 237-240)

- Çocuklar arasında farklar olduğu dikkate alınmalıdır.
- Öğrenme, çocuğun ilgileri ile doğrudan ilişkili olmalıdır. En iyi öğrenme yaparak gerçekleşir.
- Öğrenmede sorun çözmeye ağırlık verilmelidir.
- Yalnızca demokrasi, fikir ve kişiliklerin birbirlerini özgürce etkilemelerine izin verir. Bu ise, gelişmenin gerekli bir koşuludur. O halde, sınıf (dersane) demokrasi için laboratuvar olmalıdır.
- Sosyal amaçlar, entelektüel amaçlar kadar önemlidir. Okul, rekabetten çok işbirliğini teşvik etmelidir.
- Öğretmenin rolü, yöneltmek değil, fakat tavsiye etmektir. Çocuğa körü körüne itaat etme yerine, eleştirici bir şekilde düşünme öğretilmelidir.

Progressivism, öğrenmenin pasif bir özümleme olmadığını, fakat tecrübenin bilimsel yöntemler uygulanarak geliştirilebilecek bir süreç olduğu ileri sürmektedir. Bu açıdan okul, birey ve grup sorunlarına, hipotezlerin denenerek ve formüle edilerek cevaplar bulunulmasına çalışan bir kurum olma durumundadır (Alberty-Alberty, s. 44-45). Dewey ve öteki progressivistler geçmiş

eğitim uygulamalarının dikkate alınmaması gerektiğini söylemez. Aksine, geçmişin değerlerinin ve geçmişten çıkarılan derslerin, günümüz sorunlarının üzümünde kullanılması gerektiğine inanır. Fakat bunların bir takım soyut Őeyleri dikte ettirmemesi, yeni fikir ve uygulamaların gelişmesine engel olmaması gerekir (Beckner-Cornett, s. 61-65).

Reconstructionism

"Reconstructionism" ilk olarak 1920'lerde Dewey'nin "Felsefede Yeniden İna" adlı kitabının başlığında kullanılmıştır. Aslında reconstructionism kaynağını 1930 Amerika'sının kargaşa ve hoşnutsuzluğundan almakta, çeşitli felsefelerle uygulamacılığı birleştirmektedir. Bu görüşe göre eğitimin ana amacı toplumu yeniden düzenlemek olarak kabul edilmektedir. Batı medeniyetinin temel değerleri, bilimsel bulguların ışığında, eğitimin gerçek amacını ortaya çıkarmak için kullanılmalıdır (Pounds-Garretson, s. 144, Brubacher, s. 317-318).Reconstructionism'in özünden gelen iki soru eğitimcileri uzun süre meşgul etmiştir. Bunlar; (Beckner-Cornett, s. 61-65).

- Eğitsel uğraşlar kültürün m, yoksa bireyin mi ilgi ve özelliklerine ağırlık vermelidir?
- Örgün eğitim kurumları, ister durağan, ister değişken olsun, toplum değerlerini yansıtmaya mı hizmet etmelidir? Yoksa değerlerin, sosyal kavramların ve uygulamaların değişmesinde aktif olarak rol m oynamalıdır?

Reconstructionist görüş, ikinci soru ile ilgili olarak, öğretmenin değişen toplumda okullar yolu ile aktif ve olumlu bir rol oynamaları gerektiğini savunmaktadır. Böylece okul; "ˆsosyal eleştirinin yapıldığı ve inşa edildiği bir merkezi forum halinde, sosyal reformun ve yeniden inşanın yapıldığı bir kurum haline getirilmektedir" (Morris, 1963, s. 80). Bu görüşü savununların önde gelen isimlerinden Theodore Brameld şu görüşleri ileri sürmektedir : (Kneller, s. 248-250, Pounds - Garretson, s. 144-146).

- Eğitim, modern dünyanın sosyal ve ekonomik gleri ile kültürün temel değerlerini gerçekleştirecek yeni bir sosyal yapıyı uyumlu hale getirmelidir.
- Yeni toplum, ana kurumları ve kaynakları toplumun kendisi tarafından kontrol edilen gerçek bir demokrasi olmalıdır.
- ocuk, okul ve eğitimin kendisi sosyal ve kültürel faktörler tarafından koşullandırılmalıdır.
- Öğretmen, reconstructionist zmn öncelik ve geçerliliğine öğrenciler inandırmalıdır. Böyle yaparken de demokratik kurallara titizlikle uyulmalıdır.
- Eğitimin amaç ve sonuçları, davranış birimlerinin bulguları ile uyumlu ve mevcut kültürel krizin taleplerini karşılayacak nitelikte olmalıdır.

Structuralism

Structuralist görüş, uygulamacılık ile yakından ilgilidir. Bu görüş, uygulamacılıktan türeyen çeşitli görüşler içinde "ders konuları"na belki de en fazla ağırlık veren görüştür.

Existantialism

Existantialism, öteki eğitim felsefeleri ile özellikle uygulamacılıkla bazı ortak yanları olmasına karşın, onlardan kesin olarak ayrılmaktadır. Bu görüşe göre eğitimin amacı, bireysel özgürlüklerin artırılmasıdır. Her öğrencinin kendi değerler sistemini özgürce ve yetişkinlerin zorlaması olmaksızın geliştirilmesine izin verilmeli ve yardımcı olunmalıdır. Öğretmen, inançlarının dayanağı olan ilkelerden söz etmeli fakat, öğrenciyi bunları benimsemesi veya reddetmesi konusunda özgür bırakmalıdır. Ahlâksal çöküntüyü önlemek için, öğrencinin inanç ve hareketlerinde kaçamayacağı gerçeklere inandırılmış olması gerekmektedir. Öğretmenin rolü, rekabet edilmesi gereken bir kişilik olarak hizmet etmek (idealcilik), bilgi vermek (gerçekçilik), veya sorun yaratan durumlarda danışman olarak hizmet etmek (uygulamacılık) değildir. Öğretmen, yardıma gereksinme duyan, öğrencinin yardımına koşan ve kişiliğini geliştirmesine yardım etmek zorunda olan bir kişidir (Beckner-Cornett, s. 61-65). Brubacher, s. 320-322).

Yukarıda değinilen yaklaşımlar genellikle iki grupta toplanmaktadır. Bunlardan bir kısmı derslere ağırlık verirken, bir kısmı da öğrenciyeye ağırlık vermektedir. Öğrenciyeye ağırlık veren yaklaşımlarda, derslerin ya da konuların daha az önemli olduğu anlamı çıkarılmamalıdır. Bu yaklaşımlarla da dersler, eğitimin hayati bir parçası olarak kabul edilmekte, fakat eğitim amaçlarının gerçekleşmesinde uygun bir konumda tutulmak istenmektedir.

İnsanlığın kendi dışındaki dünyada olup bitenleri sebep-sonuç ilişkileri içinde anlama çabaları çeşitli felsefeleri ortaya çıkarmıştır. Yukarıda değinilen felsefeler "eğitim"e bakış açıları bakımından ele alınmış, günümüze gelinceye kadar ve günümüzde insan yetiştirmede önemli etkileri olmuş felsefelerdir. Bugün herhangi bir eğitim sistemi, bu felsefelerin ortaya koyduğu uygulamalardan şu veya bu şekilde etkilenmiştir. Bir toplumun benimsediği hayat felsefesi ile eğitim sistemi arasında sıkı bir ilişki vardır. Hiçbir eğitim sistemi düşünülemez ki toplumun benimsediği hayat felsefesine ters düşen insan yetiştirsın.